

TÜRKİYE'DE PARTİ-DEVLET İLİŞKİSİ: SİYASİ PARTİLER KANUNU'NUN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Doç. Dr. Şebnem Yardımcı-Geyikçi

Temsili demokrasinin doğuşundan bu yana siyasal partiler, siyasi sistemlerin işleyişini sağlayan başlıca aktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Siyaseti şekillendirme yetisine sahip sivil toplum kuruluşları, lobi grupları ya da yerel örgütlenmeler gibi alternatif aktörlerin etkinliğini artırması ile 1980'lerde partilerin azalan rolü tartışmaları ön plana çıksa da demokrasilerin hatta kısmı otoriter rejimlerin devamını sağlamadaki etkin pozisyonları öngörülebilir gelecekte siyasetin, partilerden bağımsız düşünülmesini olanaksız kılmaktadır. Türkiye siyasetinde de partiler anah-tar rol oynamaktadır. 1960'larda siyasal elitler üzerine çalışan Frey (1965) Türkiye'de siyasetin parti siyaseti olduğunu gözlemlemiştir. Bugün de siyasetin işleyişine baktığımızda partilerin bu konumunu koruduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Partileri incelerken üç temel ilişki düzeyinden bahsetmek mümkündür. Bunlar parti-toplum, partiler arası ve parti-devlet ilişkileri olarak tanımlanabilir (Pridham, 2016). Türkiye özelinde siyasal partiler literatüründe parti üzerine yapılan birçok çalışma parti-toplum ve partiler arası ilişkilerine yoğunlaşırken, parti-devlet ilişkisi kısıtlı sayıda çalışmada ele alınmıştır. Parti-toplum ve partiler arası ilişkileri de doğrudan etkileyen parti-devlet ilişkisi bugün literatürde önemli yer tutmaktadır. Özellikle siyasal partilerin finansal kaynağının yoğunlukla devlet tarafından karşılanması ile partilerin bir kamu hizmetine döndüğünü iddia eden çalışmalar (Van Biezen, 2004) parti-devlet ilişkisini çözümlenmeye girişmiştir. Son dönemde siyasal parti kanunları üzerine yapılan birçok

karşılaştırmalı analiz ve rapor, bir yandan parti-devlet ilişkisini diğer taraftan ise demokrasilerin işleyişinde partilerin yenilenen rollerini tanımlamaktır (Casal Bertoa et al 2012, Janda 2005, OSCE 2010).

Bu politika notunda Türkiye'de parti-devlet ilişkisini belirleyen ana unsur olan siyasal partiler kanunu karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Son dönemde muhalefet partilerinin gündeme getirdiği olası bir hükümet sistemi değişikliği projesinde siyasal partiler kanunu reformu zaru-rü bir ihtiyaç olarak ön plana çıkmaktadır. Halihazırda siyasal partiler kanununa yöneltilen eleştiriler parti-içi demokrasiyi engellediği, küçük partilerin siyasete katılımını kısıtladığı ve partileri ideolojik olarak sınırlandırdığı argü-manlarına dayanmaktadır. Fakat son

dönemde parti düzenlenmelerinin dünya çapında artması, sistematik bir analizi zorunlu kılmaktadır. Bu politika notu, Türkiye’de siyasi partiler kanununun partilerin işleyişi üzerindeki etkisini; parti teşkilatı, ideolojik-programatik ve parti finansmanı başlıkları altında ele almaktadır. Her bir başlık altında demokrasi açısından sorunlar tanımlanacak ve son bölümde demokratik bir parti yasası için öneriler sunulacaktır.

Siyasi Partiler Kanunlarına Karşılaştırmalı Bakış

Kökenleri 1965’e dayanan “Siyasi partiler kanunu”, Venezuela’daki “Ley de Partidos Políticos” ile benzerleri arasında ilk olma özelliğini taşımaktadır (Casal-Bertoa et.al., 2012). Birçok çalışma 1980 askeri darbesi sonrası 1983’te yürürlüğe giren “Siyasi Partiler Kanunu” nu ülkede demokrasinin yerleşmesi önündeki temel engellerden biri olarak tanımlamaktadır (Ayan-Musil, 2011, Carkoglu et.al., 2000). Özellikle büyük partileri destekler niteliği ve parti kapatma konusundaki belirleyiciliği nedeniyle kanunun demokratik işlerlik ile uyumu sorgulanmaktadır. Kanunun, yine parti içi demokrasinin yerleşmesini engellediği de iddia edilmektedir (Genckaya, 1998; Hakyemez and Akgun, 2002).

Literatürde iki tür parti kanunu tanımlanmaktadır. Birincisi parti örgütlerinin ve işleyişini düzenleyen belirli yasalar bütünü iken, diğeri partileri etkileyen seçim kanunu gibi bütün yasaları kapsamına almaktadır (Muller and Sieberer, 2005). Türkiye’de partiler üzerine bir kanunun olması birinci tanımı kullanmaya olanak tanımaktadır.

Siyasi partiler kanunlarına dair temel tartışmalardan biri kapsamlı veya kısıtlı olması üzerinedir. Parti kanunlarının çok kapsamlı olması siyasi partilerin ortaya çıkışını ya da aktivitelerini kısıtlayabilirken, az olması kaotik bir siyasal sisteme yol açabilir (Janda, 2005). Bu nedenle parti kanunu ülkelerin özgün koşulları içinde değerlendirilmeli ve işlevi ise karşılaştırma ele alınmalıdır.

Türünün ilk örneklerinden olmasına rağmen siyasi partiler kanunu Türkiye dışında birçok ülkede de kullanılmaktadır. Bu kanun türünü demokratik olmayan rejimlere özgü tanımlamak yanlış olacaktır çünkü Almanya, İspanya, Finlandiya, Portekiz, Birleşik Krallık, Avusturya gibi birçok ileri demokraside de siyasi partiler kanunu bulunmaktadır. Dolayısıyla, siyasi partiler kanunlarının siyasal sistemin işleyişine etkisini anlamak için kanunun kapsamı, içeriği ve işlevi incelenmelidir.

Karvounen (2007) parti kanunlarının siyasal sistem üzerindeki etkisinin ancak rejim tipiyle beraber ele alındığında analiz edilebileceğini iddia etmektedir. Örneğin, siyasal partiler kanunları demokratik olmayan ülkelerde muhalefetin alanını daraltma işlevi görürken, yeni demokrasilerde anti-demokratik aktörlerin ve uygulamaların önüne geçmek, istikrarlı demokrasilerde ise parti finansmanını düzenlemek için kullanılmaktadır (Karvounen, 2007). İstikrarlı demokrasiler arasında da içerik ve kapsam açısından farklılıklardan da söz etmek mümkündür. Almanya, İspanya ve Portekiz gibi ülkelerde detaylı, kapsamlı hatta baskıcı kanunlar mevcutken, Birleşik Krallık detaylı fakat kapsam açısından dar; daha çok parti finansmanı ve muhasebesi üzerine yoğunlaşan

kanunlar benimsemiştir (a.g.e., 449-450). Yine Avusturya ve Finlandiya’da yürürlükte olan kanun kısa ve özdür ve sadece parti finansmanını belirlemektedir (a.g.e., 450). Yeni demokrasilerde ise siyasi partiler kanunları, bir önceki rejimin anti-demokratik pratiklerini engellemek ve sistemi koruma işlevi görürken, demokratik olmayan rejimlere baktığımızda, ki bu gruba otoriter rejimler ve melez rejimleri dahil edebiliriz, siyasi partiler kanunlarının siyaset alanını daraltmak ve baskın partiyi etkin kılma amacıyla kullanıldığı gözlemlenmektedir (a.g.e., 446).

Siyasi partiler kanunlarını rejim tipinden bağımsız, işlevleri üzerine sınıflandıran Janda (2005) ise parti kanunlarını beşe ayırmaktadır: yasaklayan, izin veren, destekleyen, koruyan ve tayin eden kanunlar. Burada kanun kapsamındaki farklı yasaların farklı işlevleri olduğu belirtilmelidir. Özellikle rejim tipinin sabit olmadığı Batı dışı demokrasilerde, kanunları temel işlevleri üzerinden sınıflandırmak uzun vadede sistem üzerindeki etkilerini anlamlandırmak için daha kullanışlı olabilir. Türkiye örneğine baktığımızda yasaklayan ve tayin eden arasında salınan bir siyasi partiler kanunundan söz edilebilmektedir. “Yasaklayan” kavramından kasıt siyasal sistemde hangi tür partilerin olması gerektiğini belirleyen, bazı aktörlerin varlığına olanak tanımayan ve bu kısıtları yasalarla belirleyen siyasi partiler kanunuyken; “tayin eden” kavramı partilerin nerede, nasıl kurulabileceğini tayin eden, ideolojik çerçevesini çizen, parti örgütünün işleyişini ve parti davranışlarını kontrol eden kanunları tanımlamaktadır.

Türkiye örneğini karşılaştırmalı olarak inceleyen Ayan-Musil ve Vasenda (2020, 85) Türkiye’deki siyasi partiler kanununun Avrupa’da Almanya ve Bulgaristan’dan sonra en fazla düzenleyici üçüncü kanun olduğu sonucuna varmıştır. Fakat Türkiye örneğini ayırt edici kılan, kanunun partilerin kimliği, aktiviteleri ve davranışlarını detaylı bir şekilde kısıtlamasına rağmen parti finansmanı konusunda detaylandırma açısından zayıf kalmasıdır (a.g.e., 99). Diğer taraftan kanunun “sistem karşıtlığı” tanımının geniş olması belli dönemlerde özellikle İslamcı partilerin ve Kürt siyasal hareketinin birçok partisinin kapatılmasına yol açmıştır (a.g.e., 96). Yine aynı çalışmada Türkiye’deki siyasi partiler kanununun diğer örneklere kıyasla örgüt yapısı, üyelik ve parti içi mekanizmalara dair post-komünist demokrasilere benzer şekilde çok daha detaylı hükümler içerdiği sonucuna varılmıştır (a.g.e., 91).

Bütün bu tartışmalar ışığında yürürlükte olan Siyasi Partiler Kanunu’nu üç temel bölümde incelemek karşılaştırmalı olarak sorunları ve olası çözümleri tartışmakta fayda sağlayacaktır.

Siyasi Partiler Kanunu’nun İncelenmesi

Parti teşkilatlanması açısından

Kanunun ikinci kısmı siyasi parti teşkilatlanmasına ayrılmıştır. Ayan ve Vasenda’nın (2020) da belirttiği gibi benzerlerine kıyasla kanunun bu konuda kapsamı geniş tutulmuştur. Sadece sayısal olarak baktığımızda bile 52 farklı maddeden oluşan kısım, kapsamın genişliğine dair fikir vermektedir. Bu kısımda parti kuruluşu, üyeliği, merkez teşkilatların oluşumu, işleyişi, yapısı, il-ilçe teşkilatlarının oluşumu, işleyişi,

yapısı, mecliste siyasi parti gruplarının işleyişi, partilerin seçimlere katılması ve adayların tespiti, disiplin işleri ve parti defterleri detaylı bir şekilde düzenlenmektedir.

Buradaki temel problem parti örgütünün işleyişinin tamamen devlet tarafından merkezi olarak düzenlenmesi ve birçok noktada büyük partilerin oluşumunu ve devamını teşvik eden, özellikle küçük partilerin ve bölgesel örgütlenmelerin önünü tıkayan bir yapıya sahip olmasıdır. Yine ilçeden küçük teşkilatlanmaları kısıtlayan kanun, partilerin örgütlenme konusunda kendilerine özgü yol izlemelerine olanak tanımamaktadır. Ayrıca parti teşkilatı için aday belirleme süreçlerinin ve teşkilat işleyişinin tamamen merkezi yapıya bağlı olması ve Cumhuriyet Başsavcılığı ile Yüksek Seçim Kurulu gibi merkezi yapılar tarafından denetlenmesi partilerin işleyişinde sadece partilerin kendine özgü yöntemler takip etmelerini değil yeni yöntemler tasarlamalarını da engellemektedir. Örneğin, son dönemde dünyada birçok ileri demokraside uygulanan yeni katılım modellerini Türkiye'deki partilere aktarmak mevzuat gereği zor görünmektedir çünkü siyasi partiler kanunu tek tip bir örgütlenmeyi bütün partiler için zorunlu kılmaktadır. Sonuç olarak, parti işleyişinin her evresinde devletin asli aktör olarak müdahil olması sebebiyle pratikte kanunun, sistemi olabildiğince bürokratikleştirip, yeni aktörlerin sisteme dahilini zorlaştırma işlevi görüğünü söyleyebiliriz. Bu özellikleri ile Janda'nın "yasaklayan" ve "tayin eden" parti kanunları türüne uyum sağlamaktadır.

İdeolojik – programatik açıdan

Parti kanununun dördüncü kısmı siyasi partilerle ilgili yasaklara ayrılmıştır. Bu bölümde birçok farklı başlıkta partilerin faaliyet gösterebileceği ideolojik çerçeve belirlenmiştir. Demokratik devlet düzeninin korunması gibi demokrasilerde kabul gören düzenlemelerin yanında Atatürk İlke ve İnkılaplarının korunması, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yerinin korunması ve hangi parti adlarının kullanılıp kullanılmayacağı belirlenmesi, siyasi partiler kanununu yine "tayin eden" kanunlar kapsamına alınabileceğini göstermektedir. Birçok yasanın değiştirilmesinin teklif dahi edilemez ve "genel ahlak ve adaba aykırı amaçlar güdemez" gibi geniş kapsamlı engellere tabi olması nedeniyle kanunun partileri ideolojik olarak kısıtlayan bir işlev gösterdiği de söylenebilir. Ayrıca aynı kısımda partilerin Türkiye'de azınlıkların bulunduğunu ileri sürmesinin yasaklanması ve aktivitelerinde Türkçe'den başka dil kullanılmasına olanak tanınmaması kanunun diğer bir kısıtlayıcı niteliğine işaret etmektedir.

Temel problem Ayan-Musil ve Vasenda'nın (2020) belirttiği gibi siyasi partiler kanununda sistem karşıtlığının geniş tanımlanmasıdır. Türkiye gibi uzun yıllar siyasal bölünmelerin etnik ve dini temelli olduğu ülkelerde sistem karşıtlığının yine bu bölünmeler üzerinden tanımlanması toplumun önemli bir bölümünün siyasetin dışına itilmesine yol açmıştır. Yasadan en çok etkilenenler, birçok partisi kapatılan Kürt siyasal hareketi ve İslamcı hareket olmuştur. Asker tarafından tasarlanan bir yasada ideolojik kısıtlamaların olması beklentiler doğrultusunda askeri rejim sonrası sivil iktidarların bu kısıtlamaları azaltacak yönde

yeterli irade ortaya koymaması problemin siyasal kültüre içkin özelliğini göstermektedir. Dolayısıyla yasal ve kurumsal düzenlemeler partilerin ideolojik-programatik açıdan özgürlüklerini kısıtlayabilen bir etki yaratırken siyasal aktörlerin bu yasakları devam ettirmesi siyasal kültürle ilişkilendirilmelidir.

Parti finansmanı ve dış denetim açısından

Parti finansmanı, üçüncü kısım olan mali hükümler başlığı altında partilerin gelirlerini, giderlerini, mali işlemleri ve mali denetimi düzenlenmektedir. Parti finansmanının en büyük kalemini ana akım partilerde yüzde 80'ni bulan devlet yardımları oluşturmaktadır. 2014 yılında yapılan değişiklikte seçimlerde toplam geçerli oyların yüzde 3'ünden fazlasını alan siyasi partiler aldıkları destek oranında devlet yardımı alabilmektedir. Fakat 2014 öncesi dönemde yardımların sadece yüzde 7 oy oranına ulaşan partilere yapılması yine büyük partileri destekleyen, kısıtlı destek sahibi grupları finansman açısından zayıflatan bir etki yaratmıştır.

İleri demokrasilerde siyasi partiler kanunlarının en detaylı ve kapsamlı bölümünü oluşturan finansman, Türkiye'de çok daha az düzenlenmekte ve denetlenmektedir. Bu da aslında yeniden Türkiye pratiğini asli işlevi parti finansmanını düzenlemek olan demokratik rejimlerdeki parti kanunlarından ayırmaktadır. Gençkaya (2018), parti finansmanının ve denetleme mekanizmalarının zayıf olmasını şeffaflık ve hesap verilebilirliğin olmaması ile ilişkilendirmektedir. Diğer taraftan Ayan-Musil ve Vasenda (2020, 99-101) parti finansmanı ve denetimi üzerine siyasi partiler kanununun yeterli kadar detaylandırılmamasının devlet

yardımlarının kişisel çıkarlar için kullanılmasına, bu yardımların parti örgütleri arasında eşit dağıtılmamasına, merkezi örgütlerin daha çok desteklenmesine ve partilere denetlenmeyen kaynak sağlayarak patronaja olanak tanınmasına yol açtığını gözlemlemektedir.

Demokratik Bir Siyasi Parti Kanunu İçin Öneriler

Venedik Komisyonu 2010 yılında parti kanunlarının demokratik rejimlerde hangi prensipler üzerinden tasarlanması gerektiğine dair bir rapor yayınlamıştır (OSCE, 2010). Raporun amacı giderek kullanımı artan siyasi partiler kanunlarının demokrasinin işleyişini engellemeyecek ve partilerin devlet toplum arasındaki aracı rolünü güçlendirecek şekilde tasarlanmasına örnek deneyimler sunarak yardımcı olmaktır. Bu bölümde, söz konusu raporun çizdiği ve Türkiye örneği ile de bağlantılı olan temel prensipler tanımlanıp, önümüzdeki dönemde olası bir parti yasası reformu için dikte alınabilecek öneriler sunulacaktır.

Yukarıda da tartışıldığı gibi siyasi partiler kanunu tasarlanırken optimum düzenlemenin korunması önemlidir. Çok fazla düzenleme demokrasinin normal işleyişini kısıtlayabileceğinden, partilerin işleyişine devlet müdahalesinin en aza indirgenmesi öncelik olmalıdır. Türkiye özelinde baktığımızda da yürürlükteki yasanın siyasal sistem dışı bir aktör tarafından tasarlanması ve üzerine oydaşmanın olmaması sorunun temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla oydaşma üzerine inşa edilen bir anayasada zaten bu kadar detaylı bir kanuna ihtiyaç duyulmayabilir. Fakat parti finansmanı ve denetimi konusunda detaylandırma ileri demokrasilerde

olduğu gibi siyasetin şeffaflığı ve hesap verebilirliği açısından önem taşımaktadır.

1. Siyasi partiler kanunlarının temel önceliği örgütlenme özgürlüğünü devletin müdahalesinden arındırıp garanti altına almasıdır. Devlet toplumun bu hakkını kullanması için gerekli düzenlemeleri yapmakta yükümlüdür. Çoğulcu siyaseti korumak ve farklı siyasal grupların temsilini mümkün kılmak öncelik olmalıdır. Yasa partilerin kuruluşu önünde engel olmamalıdır. Bürokratik prosedürler en aza indirgenmeli ve formalite olarak kullanılmalıdır (OSCE, 2010).

Türkiye’de yürürlükte olan kanun, içerdiği ideolojik kısıtlar nedeniyle örgütlenme özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Yine hem parti teşkilatlanması üzerine mevzuat hem de parti finansmanının düzenlenme biçimi özellikle azınlıkta kalan toplumsal grupların örgütlenmesini ve temsilini azaltmaktadır. Dolayısıyla parti teşkilatı düzenlemesinin detaylardan arındırılıp daha esnek bir yapıya dönüştürülmesi öncelik olmalıdır. Özellikle yeni partilerin kurulması için gerekliliklerin minimuma indirilmesi önem taşımaktadır. Son dönemde Yeşiller Partisi’nin kuruluşunun İçişleri Bakanlığı tarafından engellenmesi yasanın demokratik ilkelerden uzak kullanılabildiğini göstermektedir. Bu aslında Komisyonun belirlediği öncelik olan örgütlenme özgürlüğü ilkesi ile çelişmektedir. Ayrıca partilerin kurulması için halen İçişleri Bakanlığı’na başvurması ve onay beklemesi durumu gibi sürecin prosedürden ziyade bir engelleme hatta yasaklama işlevi gösterebileceğine işaret etmektedir. Yeni yasada bu

detayların olabildiğince sade tutulması ve sürecin formaliteye çevrilmesi gerekmektedir.

2. Parti kapatmaları en son araç olarak kullanılmalıdır ve en büyük ceza olmalıdır. Parti kapatmaları sadece devletin egemenliğini tehdit eden, demokratik düzeni bozan, toprak bütünlüğünü şiddet yoluyla tehdit eden, etnik, toplumsal ve dini nefreti körükleyen ve tehdit ve şiddet kullanan partilere uygulanmalıdır. Sadece demokrasiye aykırı durumlarda parti kapatma bir olasılık olarak değerlendirilebilir (OSCE, 2010).

Parti kapatmaları konusunda Türkiye olumsuz anlamda örnek vaka olarak gösterilmektedir. Parti kapatılması çok partili sisteme geçişten bu yana hatta öncesinde bile siyasal sisteme için bir pratik olarak varlığını korumaktadır. Askeri darbeler sonrası kapatılan birçok partinin dışında 1990’larda hem Kürt hareketi tarafından kurulan siyasal partiler hem de siyasal İslamcı partiler yasanın ideolojik kısıtları kapsamında kapatılmıştır. Bunun nedeni siyasi partiler kanununun parti kapatmaları konusunda kapsam açısından geniş, ideolojik çerçeve kısıtlamaları açısından belirsiz olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum gerekli görüldüğünde parti kapatmalarını kolaylaştıracak bir işlev göstermektedir.

Siyasi partilerin kapatılması, Komisyonun da önerdiği gibi yaygın bir pratikten, istisnai bir pratiğe dönüştürülmelidir. Partilerin kapatılması konusunda siyasetin ideolojik çerçevesini dayatmayan, temelde demokrasinin korunmasını ilke olarak belirleyen bir yaklaşımın benimsenmesi önemlidir. Olası bir reformda,

bu kapsamın daraltılması ve detaylandırılması belirsizliğin ise en aza indirgenmesi gerekmektedir.

3. Parti teşkilatlanması ve iç işleyişi devlet müdahalesinden bağımsız olmalı ve parti tüzüğü tarafından düzenlenmelidir. Parti teşkilatlanmasına eşitliğin korunmasına ve ayrımcılık gözetilmemesine dikkat edilmelidir ve yasa sadece bu konularda düzenleme yapmalıdır (OSCE, 2010).

Siyasi Partiler Kanunu'nun en kapsamlı bölümünün teşkilatlanmaya ayrılması ve merkezi olması bu ilke ile çelişmektedir. Aksine teşkilatlanmanın eşitlik, ayrımcılığın engellenmesi, demokrasinin korunması gibi temel ilkeler dışında tamamen parti tüzükleri tarafından düzenlenmesi demokratik bir kanun için ön koşuldur. Burada partilerin yasa tarafından belli pratiklere zorlanması yerine parti örgütünün kendi işleyişine karar vermesi öncelik olmalıdır. Özellikle parti-içi demokrasinin sağlanması için parti kanununun belirleyici olması önerisi olumsuz sonuçlar doğurabilir. Merkezi bir düzenlemeden ziyade partilere bırakılacak olan süreç hem parti işleyişini bağımsız ve özgür kılabilir hem de parti siyasetinde inovasyonun önünü açma etkisi yaratabilir.

4. Siyasal finansman ve medya kaynaklarına ayrıcalıklı erişimleri nedeniyle partilerin sorumlulukları mevcuttur. Dolayısıyla finansal konularda hesap verilebilirlik ve şeffaflık yasal olarak düzenlenmeli ve garanti altına alınmalıdır (OSCE, 2010).

Birçok ileri demokraside parti kanunlarının temel işlevi parti finansmanını düzenlemektir. Dolayısıyla parti teşkilatlanması ve ideolojik-programatik açılardan benimsenmesi gereken sadelik, finansman konusunda geçerli değildir. Parti finansmanının devlet kaynaklı olması bugün birçok ülkede deneyimlenmektedir. Hatta Mair ve Katz'in (1995) tanımladığı kartel partilerin temel özelliği kaynağını devletten almalarıdır. Parti finansmanının yoğunlukla devlet tarafından karşılanması partilerin toplumdaki uzaklaşıp devletleşmelerine yol açarak demokrasinin temel işlevini zedelemesine rağmen yoğunlukla benimsenen bir pratiktir.

Türkiye örneği için önemli olan bu kaynağın kullanımının toplumun özellikle azınlıkta kalan gruplarına ulaşabilmesini sağlamak ve denetimini güçlendirmektir. 2014'te yapılan değişikliklerle hazine yardımlarının kapsamının yüzde 3 ve üstü oy alan partileri kapsayacak şekilde genişletilmesi olumlu bir gelişme iken finansmanın halen yeterli denetime tabi olmaması sorun yaratmaktadır. Komisyonun belirlediği temel ilkeler doğrultusunda kaynağın farklı toplumsal gruplara adil dağıtılması öncelik haline getirilmeli ve parti içinde kullanımının da düzenlenerek kaynağın patronaj aracı olarak kullanılmasının önüne geçilmesi sağlanmalıdır. Parti merkezlerinin kaynak kullanımında tek belirleyici olması adil dağıtımın önüne geçmektedir. Özellikle partinin çevre teşkilatlarının kaynaktan faydalanabilmelerine olanak tanınmalıdır.

Patronaj konusunda ise büyük partilerin göreceli olarak çok daha fazla kaynağa sahip olması partiler arası rekabetin adil olmasını engelleyebilir. Bu nedenle kaynağın ne amaçla

kullanıldığıının detaylı incelenmesi, düzenlenmesi ve denetlenmesi öncelik olmalıdır. Sonuç olarak siyasi partiler kanununda olası bir reform sürecinde finansmanın detaylandırılması ve denetimin sıkılaştırılması, hem farklı gruplara adil dağıtımın sağlanması hem de hesap verilebilirlik ve şeffaflığın garanti altına alınması için önemlidir.

Sonuç

Bu politika notunun amacı detaylı bir reform önerisinden ziyade parti-devlet ilişkileri üzerine son dönemde yapılan çalışmaları Türkiye örneğini karşılaştırılmalı inceleyerek tartışmak, bu ilişkinin temel belirleyicisi olan Siyasi Partiler Kanunu'nun sorunlarını tanımlamak ve kanunda yapılacak olası bir reform için bir takım öneriler sunmaktır. Özetle, Siyasi Partiler Kanunu parti teşkilatlanması ve ideolojik-programatik açıdan detaylı ve kısıtlayıcı iken, parti finansmanı konusunda zayıf kalmaktadır. Bu özellikleri itibarıyla ileri demokrasilerde benimsenen teşkilatlanma ve ideolojik-programatik açıdan zayıf, finansman açısından kapsamlı ve detaylı olan parti kanunlarından ayrıştırmaktadır.

Dolayısıyla önümüzdeki dönemde kanunda yapılacak değişiklik teşkilatlanma ve ideolojik-programatik açılardan olabildiğince sade, öz ve belirsizlikten uzak tutulmalıyken, parti finansmanı denetlenebilirlik açısından detaylandırılmalıdır. İlk iki konuda demokrasinin temel ilkelerinin ve eşitliğin korunması, ayrımcılığın gözetilmesi ve partileşmenin önündeki

engellerin en aza indirgenmesi öncelik olarak belirlenmeli, finansman konusunda ise hesap verebilirlik ve şeffaflık sağlanmalıdır. Parti kapatılması ise demokrasileri kendilerini koruması kapsamında sadece demokratik düzeni bozan, toprak bütünlüğünü şiddet yoluyla tehdit eden, etnik, toplumsal ve dini nefreti körükleyen ve tehdit ve şiddet kullanan partiler için kullanılmalıdır.

Partiler kanunları ele alınırken diğer önemli bir nokta kuralların belirleyiciliğini olabildiğince sadeleştirmek ve azaltmaktır. Kurallar demokrasiyi korumak temel ilkesi dışında kısıtlanmalıdır. Örneğin, Türkiye'de sıklıkla dile getirilen parti-içi demokrasinin kanun yoluyla düzenlenmesi bu açıdan sakıncalı sonuçlar doğurabilir. Yukarıdan belirlenecek bir düzenleme siyasi kültürün etkisini göz ardı edilmesine yol açabilir. Bunun yerine toplumsal talebi bu yönde gelişmesini sağlamak ve partilerin bu talebi karşılamak için bu tür düzenlemeleri benimsemelerinin toplum tarafından teşvik edilmesi daha verimli sonuçlar doğuracaktır. Bu konuda önemli bir istisna kadın ve genç temsilinin artırılması yönünde yapılacak düzenlemelerdir. Bu tür düzenlemeler dünyada birçok örneğin gösterdiği gibi orta ve uzun vadede katılımın artırılması yönünde olumlu sonuçlar vermiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- Ayan Musil, P. (2011). *Authoritarian party structures and democratic political setting in Turkey*. Springer.
- Ayan Musil, P., & Vašenda, J. (2020). Party regulation in Turkey: a comparison with modern Europe. *Turkish Studies*, 21(1), 83-107.
- Casal-Bértoa, F., Piccio, D. R., & Rashkova, E. R. (2012). Party law in comparative perspective. *Regulating Political Parties: European Democracies in Comparative Perspective*, 119-148.
- Çarkoğlu, A., Erdem, T., Kabasakal, M., ve Gençkaya, O.F. (2000). *Siyasi Partilerde Reform*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Frey, F. W. (1965). *The Turkish political elite*. MIT Press.
- Gençkaya, Ö.F. (1998) The Turkish Constitutional Court and Dissolution of Political Parties: Comparative Perspectives. In *Suna Kili'ye Armağan: Cumhuriyet'e Adanan Bir Yasam*, 165–84. İstanbul: Bogaziçi University Publications.
- Gençkaya, Ö. F. (2018). Financing Political Parties and Electoral Campaigns in Turkey. In *Party Politics in Turkey: A Comparative Perspective*, edited by Sabri Sayari, Pelin Ayan Musil, and Özhan Demirkol, 61–79. London: Routledge.
- Hakyemez, Y. S., & Akgun, B. (2002). Limitations on the freedom of political parties in Turkey and the jurisdiction of the European Court of Human Rights. *Mediterranean Politics*, 7(2), 54-78.
- Janda, K. (2005) Political Parties And Democracy In Theoretical And Practical Perspectives, The National Democratic Institute for International Affairs (NDI) Report.
- Karvonen, L. (2007). Legislation on political parties: A global comparison. *Party Politics*, 13(4), 437-455.
- Katz, R. S., & Mair, P. (1995). Changing models of party organization and party democracy: the emergence of the cartel party. *Party politics*, 1(1), 5-28.
- Müller W.C. and Sieberer, U. (2005). Party Law. in Richard S. Katz and William J. Crotty (eds) *Handbook of Party Politics*. London: Sage.
- OSCE (2010). Guidelines On Political Party Regulation By Osce/Odihr And Venice Commission.
- Pridham, G. (Ed.). (2016). *Securing democracy: Political parties and democratic consolidation in Southern Europe*. Routledge.
- Van Biezen, I. (2004). Political parties as public utilities. *Party politics*, 10(6), 701-722.

Doç. Dr. Şebnem Yardımcı-Geyikçi siyaset bilimci ve Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesidir.

Bu çalışmada belirtilen görüşler yazarlara ait olup İstanPol'ün kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.